

SAVĒJIE UN SVEŠIE

Šādi tiek grauta valsts nacionālās pastāvēšana. Turklāt to grauj tās nacionalizētāji. Valsts nacionālā veidojums. Savukārt, cenšoties to nacionalizēt, nodrošina nacionālās masas veidošanos. To pašu nodrošina arī nacionalizētāju iedomātie pretspēlētāji. Kā vieniem, tā otriem svarīgs ir neafīšētais atribūgums. Ne vienā, ne otrā gadījumā nav pieļaujama domāšana, patstāvīgums. Abos gadījumos dominē *Mēs*. Un tam, protams, ir pretstatīts *Viņi*. Tas ir caurcaurēm arhaisks pretstatījums. *Viņus* var identificēt kā tos, kas nav sadzirdējuši, nodarījuši pāri utt. *Viņi* var būt okupanti, kolonizatori utt. Šie *Viņi* ir pretinieki (sablisinoties tiek domāts – ienaidnieki), kuri kopīgiem spēkiem ir jāsatriec (lasi – jāiznīcina). Tomēr vēl stulbākais ir tas, ka šajā mājzīnā mājzīnā nesaskata priekšspēli teritoriālai pārdalei un krievu valodas ieviešanai ES. Skumji, ka šo velnišķīgo spēlīti nodrošina tieši tie, kas sevi dēvē par īstenticīgajiem latviešiem, nacionāli noskaņotiem patriotiem. Taču, pieļaujot blisināšanos, viss ir iespējams.

Blisināšanās atveidojas pat valodā. Viens no piemēriem ir vārds *nelatvietis*, cits nevārds ir *krievvalodīgie*. Starp citu, apvērsta veidā šādi apzīmējumi intensīvi tiek izmantoti zemē, kur sakās sauli lecam. Atliek vien palasīt nesen publicēto murgaino Andreja Saveļjeva sacerējumu *Ienaidnieka tēls. Rasoloģija un politiskā antropoloģija*. Blisināšanās ļauj skatīties garām, tā ļauj neredzēt. Šādi var neredzēt arī kriminālās pasaules saaugšanu ar tā saukto lielo sabiedrību. Šī saaugšana sākas jau 20. gadsimta sākumā. Bet kriminālajā pasaulē strikti ir iestrādāts savējo un svešo nošķirums, kas paredz arī divējādu normu pastāvēšanu.

Grautpriekš ir aizraujošs. Turklāt to var dažādi attaisnot un pamatot. Daži pat specializējas graušanā. Jo arī šādi – vismaz uz kādu laiku – var gūt popularitāti un veldzēties savā vienreizīgumā. Taču tajā var arī noraudzīties ar riebumu. Iespējams, ka tas viss arī nosaka, ka dzīvot Latvijā kļūst pretīgi. Pašbūtīgums, *Es pats* gandrīz vai neko nenozīmē, skandētais *Es* lielākoties attiecas uz infantilo, narcistisko vai lielummānijas savaņgotu *Es – Mēs* vai *Viņi* derivātu. **Ks**

Gints Turlajs,

Latvijas Jauno zinātnieku apvienības valdes loceklis

Ko principiāli iesākt, lai valsts naudu neiedalītu nepareizās rokās? Ekonomisti iesaka ķerties pie valsts industriālās politikas 2.0

Lai nu kam, bet mūsu ekonomikā noteikti jāraisa ekspertu debātes par to, vai valsts var katalizēt industriālās politikas attīstību. Riski pastāv, tomēr, jo sevišķi Latvijas nožēlojamās deindustrializācijas situācijā, to darīt jāmēģina – brīvais tirgus pats par sevi neatrisinās.

Ekonomikas attīstības politikas pieņemts dalīt horizontālajās un vertikālajās. Ja horizontālās politikas būtība ir veicināšu apstākļu radīšana vienādi visām industrijām, tad vertikālās būtība – kādu noteiktu nozaru papildu stimulēšana. Industriālās politikas jēdziens saistāms ar vertikālu politiku.

Pasaules ekonomistu daudzgalvainās kopienas vēsturisko attieksmi pret industriālo politiku varētu raksturot ar pastāvīgas pievilksnības un atgrūšanās spēkiem. Ar laiku tā mainījies – no atzīšanas līdz noliegumam un tad atkal

atpakaļ uz atzīšanu. Tomēr skaidrs, ka pilnīgā liberālisma politika mazāk attīstītajās valstīs ir pierādījusi savu nespēju. Arī Latvijas 14% rūpniecības īpatsvars ir daudz par mazu.

Lai arī mūsdienās rūpniecības īpatsvars vidēji ir mazāks nekā agrāk, pilnīga deindustrializācija ir nevēlama. Tas ir tādēļ, ka preces viegli tirgojamas visā pasaulē, savukārt no pakalpojumiem eksportēt var tikai nelielu daļu. Pietiekams rūpniecības īpatsvars nozīmē arī labu eksportspēju. Kā viens no veiksmīgākajiem industriālās politikas piemēriem pasaulē vienmēr tiek minēta Somija. Ko tad mūsu visnotaļ netālie kaimiņi dara?

INDUSTRIĀLĀS POLITIKAS IZCELSME

Industrializācijas pirmsākumos katrs valsts centās aizsargāties pret konkurenci ar muitas tarifem, kas jau izsenis uzskatīti par labu nodokļu ieņēmumu avotu, iekasējot tos gan graudā, gan naudā. Ar laiku radās arī *izvēlies vietējo preci* veida kampaņas, no kurām radās *made in* uzraksti. Taču vēlāk ar liberalizācijas, specializācijas un brīvās tirdzniecības izplatību, kam jau sen spēcīgu grūdienu deva par pirmo ekonomistu uzskatītais Ādams Smits, kura idejas nomainīja sākotnējās (par valstu gandrīz vai ekonomisko karadarbību), valstu robežas sāka pamazām zust. Tomēr tas notika ļoti lēni.

Protekcionalisma un nacionālās industriālas aizsargāšanas tendences saglabājās vēl ļoti ilgi, un, piemēram, tās ļoti pastiprinājās laika posmā starp diviem pasaules kariem. Pretēji Latvijas samērā veiksmīgajai attīstībai pasaulē šis periods parasti tiek raksturots kā nemākulīgas ekonomiskās politikas un vājas izaugsmes laiks. Protams, industriālā politika bieži nebija necik izsmalcināta. Daudzās valstīs, balstoties uz kaut kādiem pieņēmumiem, lēmumus, kādas fabrikas jābūvē, noteica valsts, citās industrija pašorganizējās. Tomēr katrs centās savu tirgu aizsargāt, bieži radot zaudējumus visiem kopā.

GLOBALIZĀCIJAS VILNIS

2. pasaules kara beigās daudz ko mainīja pasaules politikas un ekonomikas arhitektūrā, atļaušos apgalvot, ka daudz ko arī uz labo pusi – ieskaitot ES un ANO rašanos. Tika uzsākts vairs nereversējams kurss uz tirdzniecības

liberalizāciju, mazinot tarifus un citas barjeras, kas ļoti pazeminājušās. Brīvās tirdzniecības ekonomisko izdevīgumu ekonomisti iemācījās pierādīt ar dažiem rokas vilcieniem uz pieprasījuma un piedāvājuma liknēm.

Protams, daudzas no globāli nekonkurētspējīgajām industrijām riskēja ar iznīcību. Kā pēdējā cerība pavidēja valsts aizsardzība līdzekļu piešķiršanas veidolā. Daudzas valstis, piemēram, Lielbritānija, aizsargājot metalurģijas un kuģu būves nozares, mēģināja ar naudas ieludināšanu tās glābt. Tomēr šo industriju relatīvā priekšrocība konkrētajā vietā jau sen bija zudusi un vienīgās šīs rīcības ilgtermiņa sekas izrādījās valsts *kabatu* iztukšošana. Bija novērojami arī citi neveiksmīgi gadījumi, piemēram, Dienvidamerikas valstīs, arī citur. Protams, gadījās arī situācijas, kad valsts nauda tika vienkārši izsaimniekota un tika nepamatoti atbalstīti noteikti privāti uzņēmumi.

Tādēļ pasaules ekonomistu kopiena jau drīz sliecās noliegt industriālās politikas nepieciešamību un pauda uzskatus, ka viss jāatstāj brīvajam tirgum. Pēdējos pilienus pilnīgas liberalizācijas un valsts neiejaukšanās kausā ielēja komunistisko režīmu ekonomiskā vājuma komponente šo režīmu sabrukumā. Protams, to lielākā problēma bija pārlietu lielā un neefektīvā valsts loma, tādēļ attīstītās valstis rekomendēja strauju liberalizāciju. Šīs idejas pamatoti vai nepamatoti ieguva pretrunīgi vērtēto Vašingtonas konsensa nosaukumu. Strukturālisma pieeju un keinsianismu bija nomainījušas neolibēralistiskas pieejas, kas balstījās uz racionālajām gaidām – tika uzskatīts, ka galvenais ir stabila makroekonomiskā vide un institūcijas, bet viss pārējais atrisināsies pats no sevis.

Diemžēl šo ideju īstenošanās rezultātā pārejas valstīs notika strauji labklājības kritumi un deindustrializācija. Lai arī neatkarību ieguvušās valstis bija laimīgas par savu stāvokli, drīz vien atklājās, ka to pieredze ar straujo *šoka terapiju* tomēr ne vienmēr nodēvējama par veiksmīgu. Tikko radies kapitālisms ar īstermiņa plānošanu nebija spējīgs radīt vai kaut vai tikai saglabāt ražošanu, kurā investīciju atdeves cikls ir ilgs.

No šodienas perspektīvas redzam, ka, piemēram, Ķīnas pakāpenisko re-

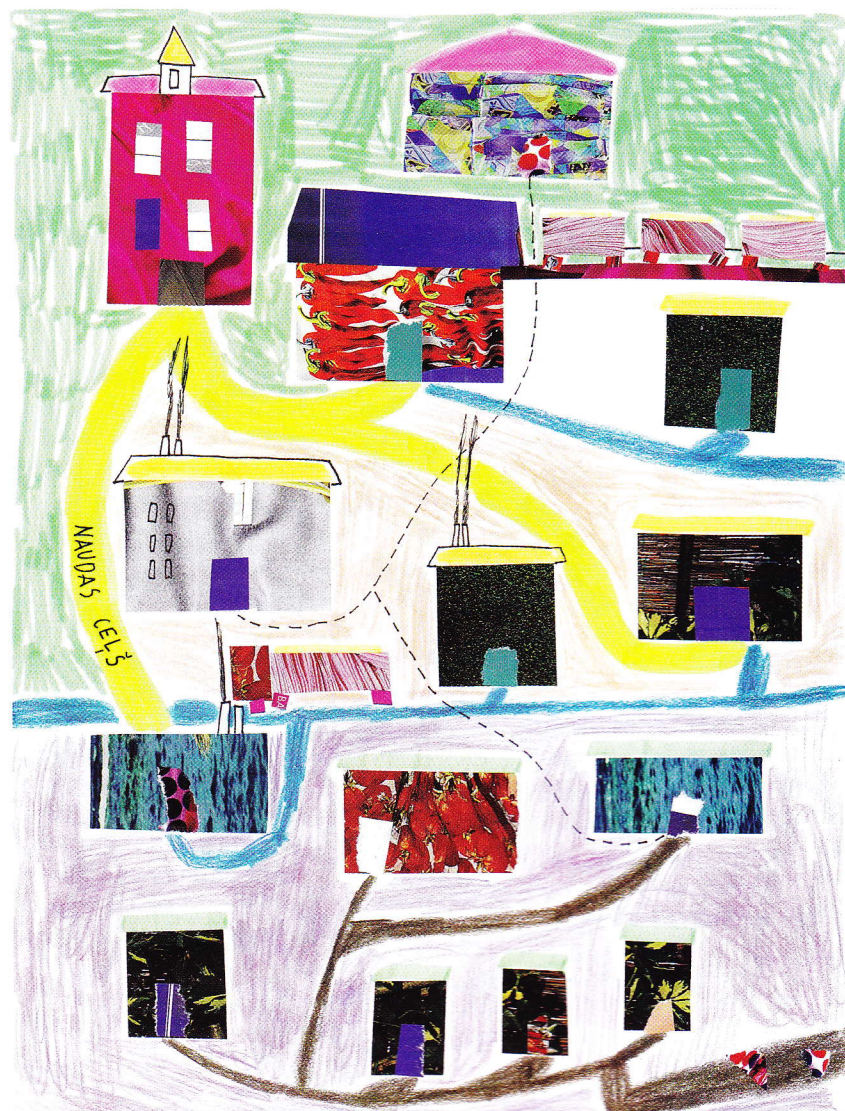
formu pieeja izrādījies veiksmīgāka, lai arī sākotnējā attīstības bāze bija zemāka. Tomēr Latvijas gadījumā iespēju izvēlēties bija maz. Protams, valstis ar gadsimtiem ilgu industrializāciju veiksmīgi darbojas gan brīvajā tirgū ASV, gan daudz sociāldemokrātiskākajā Zviedrijā. Tomēr, papētot pašlaik veiksmīgās valstis, redzams, ka daudzās no tām – vismaz sākotnēji – valsts loma attīstībā bijusi vēra ņemama.

KĀDAI JĀBŪT INDUSTRIĀLAJAI POLITIKAI

Industriju zināmā mērā var salīdzināt ar augošu koku, kas aizsargājams mazotnē, bet vēlāk izaug tik varens, ka to nogāzt spēj tikai krietna vētra, tādēļ – sevišķi pēdējā laikā – kļuvis populārs tā saucamais jauno industriju jeb *infant industry* arguments. Dažās valstīs šī pakāpeniskā jauno industriju attīstība tikusi rūpīgi uzraudzīta un vadīta. Pastāvot arī pietiekami daudziem neveiksmīgiem valsts iekaukša-

nās gadījumiem, industriālā politika joprojām netika rekomendēta, lai arī vajadzība pēc tās ir redzama. Protams, jau industrializētajās valstīs nav īpaši lielas intereses, lai industrializētos un ar tām konkurētu vēl kāds cits.

Par kļūdainu industriālo politiku parasti pamatoti tiek atzīta vienkārša naudas dališana subsīdiju veidā dažiem uzņēmumiem – ar vai bez kādiem konkrētiem kritērijiem. Bieži vien tas var nozīmēt vienkārši iztērētu naudu un uzņēmumu īpašnieku atbalstīšanu, turklāt līdz būtiskai industrijas attīstībai dažos gadījumos var nemaz arī nenotākt. Lielbritānijas un citu valstu piemēri parādījuši, ka pat ilgstoša līdzekļu injekcija vairs nekonkurētspējīgos uzņēmumos un industrijās, piemēram, šīs valsts it kā vēsturiski spēcīgajā kuģu būvē, tos neglābs. Turklāt šādu tiešu atbalstu bieži vien aizliedz arī ES noteikumi. Valstij dālot naudu, protams, vienmēr pastāv risks, ka tā var nonākt nepareizajās rokās, kā arī iespējams tīri netīši kļūdoties – valsts bieži vien izrādījusies diezgan neveiksmīga perspek-

tīvo nozaru prognozētāja.

Tādēļ jau krietnu laiku ekonomisti pasaulē runā par industriālo politiku 2.0 jeb jauno, uzlaboto, versiju. Kāda var būt veiksmīga industriālā politika? Pirmkārt, tajā nozīmīgu vietu ieņem izglītība. Ļoti svarīga ir tā saucamā trīspusējās sadarbības jeb *Triple Helix* pieeja: sadarbības veicināšana starp augstāko izglītību un zinātņi un industriju ar valsts palīdzību. Par ļoti būtisku tiek atzīta arī pareiza neatkarīgu ekspertu paneļa veikta nākotnes nozaru prognozēšana jeb *foresight exercise*.

LABĀS PRAKSES PIEMĒRI

Starp labākajiem piemēriem veiksmīgai valsts katalītiskajai lomai var tikt minētas, piemēram, ģeogrāfiski savstarpēji attālu esošās Somija, Taivāna un Japāna, tāpat arī daudzas citas valstis. Daudzi droši vien redzēju-

ju fonds. To 1967. gadā dibināja Somijas Centrālā banka, piešķirot līdzekļus tā dibināšanai no savām rezervēm, ar mērķi attīstīt Somijas ekonomiku un tās starptautisko konkurētspēju.

1991. gadā fonds pārgāja parlamenta kontrolē. Fondam ir divas daļas – viena nodarbojas ar nākotnes perspektīvo industriju prognozēšanu ar kompetentu un neatkarīgu ekspertu palīdzību jeb *foresight exercise* un citu pētniecību, bet otra, izmantojot iegūtās prognozes, nodarbojas ar riska kapitāla investīcijām jaunu uzņēmumu pamatkapitālā perspektīvajās un svarīgajās nozarēs. Fonda darbība izrādījies veiksmīga, un tā ieguldījums Somijas ekonomikas attīstībā ir ļoti pozitīvs.

Jebkuras valsts attīstībai ļoti nozīmīgās riska kapitāla investīcijas *SITRA* veic ar gandrīz tādiem pašiem noteikumiem kā privātie peļņas motivētie riska kapitāla investori, iegādājoties

uzņēmuma akcijas un vēlāk tās pārdodot. Gandrīz identisks fonds *Arenagufond*, ieguldot tajā *treknajos gados* uzkrātos līdzekļus, 2007. gadā nodibināts mūsu kaimiņvalstī Igaunijā.

Par tā panākumiem

vēl grūti spriest, jo pagājis pārāk maz laika, lai jaunajos un perspektīvajos uzņēmumos veiktās investīcijas jau varētu novērtēt, taču tā darbība līdz šim izrādījies visai veiksmīga. Protais, ir kritiski svarīgi veidot uz peļņu orientētu, efektīvu un simtprocentīgi godīgu fonda pārvaldību.

Nesen *The Economist* aprakstītā lieliskā jauno uzņēmumu dibināšanas dinamika Igaunijā, jaundibināto uzņēmumu skaitam pieaugot par 40% laikā no 2008. līdz 2011. gadam, arī daļēji ir šo papildu riska kapitāla investīciju panākums. Šiem industriālās politikas labās prakses piemēriem ar laiku varbūt vajadzētu sekot arī mums. Pareizi investējot līdzekļus, piemēram, riska kapitāla veidā, tos iespējams atgūt ar uzviju – papildus ekonomikai dotajam labumam un nodokļu ieņēmumu pieaugumam. **Ks**

» Kāda var būt veiksmīga industriālā politika? Pirmkārt, tajā nozīmīgu vietu ieņem izglītība

ši starptautiskajā presē Taivānas valsts apmaksātas reklāmas, kas reklamē šīs valsts augsti tehnoloģiskos produktus, kā arī populārāko šīs valsts starptautisko zīmolu topu. Līdzīgas kampaņas savulaik īstenojusi arī Austrija.

1949. gadā izveidotā ietekmes ziņā leģendārā Japānas Starptautiskās tirdzniecības un industrijas ministrija vadīja šīs valsts eksportspējas pieaugumu līdz draudīgiem apmēriem. Tika likta lietā naudas piešķiršana pētniecībai, tirgus aizsardzība un padomu sniegšana industrijai.

Izcils labas industriālās politikas piemērs ir arī mums kaimiņos esošā Somija. Papildus izcilajai izglītības sistēmai, kas daudzos rādītājos bieži tiek atzīta par labāko pasaulē, somiem ir kāds ļoti interesants un atdarināšanas vērts instruments, kuru jau pārņēmuši igauņi. Tas ir *SITRA* – Somijas inovāci-

Edgars Džeriņš,
jurists

Vai grūti saņemt sveicienus no jaunajiem fotoradariem? Viegli!

Nav nekādu šaubu, ka ātruma režīma ieviešana jākontrolē. Taču gan no juridiskā, gan tehniskā viedokļa fotoradaru lietošana Latvijā ir visnotaļ apšaubāma. Fotoradari arī kļūdās, turklāt *PoliScan* ir Vācijas juristu un tiesnešu viskritizētākais fotoradars no 36 Vācijā lietotajiem.

Vispirms jau par to, ka fotoradars sastāv no divām atsevišķām iekārtām – fotoaparāta un radara. Tas, ko redz fotoaparāts, var nebūt tas pats, ko redz radars. Eiropas lielākā autokluba ADAC mājaslapā www.adac.de atrodams raksts ar nosaukumu *Blitzer PoliScan in der Kritik*¹. ADAC juristu un tiesnešu fotoradariem veltītajā konferencē tika apspriestas prasības 36 dažādiem fotoradaru iekārtu veidiem. Tika runāts, ka nav nekādas garantijas tam, ka konkrēts mērījums attiecas uz konkrētu transportlīdzekli. No 36 iekārtām vislielāko kritiku izpelnījās tieši *PoliScan*, jo radars nav precīzs, ja attēlā redzami divi vai vairāki transportlīdzekļi (šādā gadījumā mērījumu precizitāti neesot iespējams garantēt). Problēma

¹ [HTTP://WWW.ADAC.DE/INFOTEST/RATGEBER-VERKEHR/VERKEHRSSUENDEN-AUSWIRKUNGEN/VERKEHRSKONTROLLEN-MESSFEHLER/DEFAULT.ASPX?COM](http://www.adac.de/infotest/ratgeber-verkehr/verkehrssuenden-auswirkungen/verkehrskontrollen-messfehler/default.aspx?componetid=103194&sourcepageid=48432)
PONENTID=103194&SOURCEPAGEID=48432